

نسخه گربه و موش هورامی (اورامی)

مظهر ادوای^۱

مقدمه

داستان گربه و موش، جدیدترین سری به دست آمده از مجموعه داستان‌های موش و گربه ایرانی است که تا امروز ۱۵ داستان از آن‌ها به دست آمده است. به واقع گربه و موش اثری از الماس‌خان کندوله‌ای (شاعر و سردار سپاه نادر شاه افشار)، در ۲۱۳ بیت و در دو بخش سروده شده است. این منظومه به زبان هورامی است که به اعتقاد دیوید نیل مکنزی، زبان‌شناس برجسته آلمانی زبان هورامی، زبان کاملاً متفاوت و مستقل از زبان کردی و فارسی است. مقاله حاضر می‌کوشد به بررسی زندگانی سیاسی شاعر، اعتقادات و آثار وی و به ویژه داستان گربه و موش که جدیدترین اثر به دست آمده از این شاعر برجسته هورامی زبان است، بپردازد.

زندگانی سیاسی الماس‌خان

از کندوله شاعران برجسته هورامی و فارسی‌گوی برخاسته اند که از آن جمله الماس‌خان کندوله‌ای شاعر بزرگ اورامی زبان است که اهالی، اصل او را از روستای پلنگان (روستایی از شهرستان کامیاران) می‌دانند.^۲ وی در سال ۱۱۱۸ هـ.ق در روستای کندوله از توابع کرمانشاه چشم به جهان گشود.^۳ او اهل کندوله بیلوار بود و از اهالی تیره‌های محله وسط «سماپله». الماس‌خان از شاعران برجسته عصر نادری است که با در هم آمیختن رزم و بزم آثار جاویدانی را خلق کرده است. الماس تمامی آثار خود را به صورت منظوم سروده است.

به استناد نسخه‌ای به نام «رستم و اسفندیار» که به تازگی از دانشگاه برلین به دست آوردیم، و سال

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه تهران.

۱۰۱۲ هـ ق بر آن ثبت است، نام پدر وی رضا خان بوده است.^۴ طبق این نسخه پدرش هم شاعر بوده و احتمالاً قبل از الماس، پدرش شاهنامه نویسی به زبان هورامی را شروع کرده است. و به احتمال فراوان الماس خان راه پدر را ادامه داده است. این موضوع همچنین این نکته را در مورد زندگی الماس رد می‌کند که او، پس از خلع شدن از سپاه نادر به شعر و موسیقی روی آورده است. بلکه الماس خان احتمالاً قبل از ورود به سپاه نادر و حتی در زمانی که در سپاه هم حاضر بوده، شاهنامه نویسی می‌کرده و شعر می‌سروده است. به ویژه که خود وی با حضور در میدان جنگ با تورانیان،^۵ حس شاهنامه نویسی را در خود تقویت کرده و آن را در آثارش به زیبایی ترسیم کرده است.

علاوه بر این، سبکی را که الماس خان در نوشتن آثار خود به ویژه در جنگ نامه نادر به کار گرفته، به صورت شگفت‌انگیزی، شباهت تامی با سبک جهانگشای نادری اثر میرزا مهدی خان استرآبادی دارد، تشبیهات، استعاره و مواردی از این دست، تقریباً در هر دو اثر یکی است، به ویژه در آخرین جنگی که نادر با اشرف افغان انجام داد، هم الماس خان و هم میرزا مهدی خان در آثار خود به خونین شدن دشت و رود هامون همچون دشت گل لاله اشاره کرده‌اند. به نظر می‌رسد که این شباهت تصادفی نبوده و الماس خان، با میرزا مهدی خان و سبک نویسندگی وی آشنایی داشته است. به این دلیل و آن گونه که الماس خود در داستان گربه و موش نقل می‌کند، وی در این جنگ که در جمادی الثانی ۱۳۴۲ هـ ق رخ داد، حضور داشته است.

شرح حال الماس خان در چندین کتاب به صورت بسیار کوتاه آمده است. از آن جمله محمد علی سلطانی در آثارش با نام *حدیقه السلطانی و جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان* و صدیق بوره‌که‌ای در کتاب *میثروی و ویژه کوردی و مردوخ* در کتاب *تاریخ مشاهیر کرد*، از وی نام برده‌اند. از کودکی الماس خان هیچ سندی در دست نیست، اما به احتمال فراوان در حجره‌ها به طلبگی و در مکتب‌خانه‌ها به فراگیری علوم زمان پرداخته است.

باید گفت محققان و پژوهشگران، در آن چند برگی هم که در مورد زندگی و آثار الماس خان نوشته‌اند، چندان پیرو خط همدیگر نبوده و مطالب ضد و نقیض زیادی نوشته‌اند. از آن جمله درباره نام الماس خان است. وی را با نام الماس خان کندوله‌ای، خان الماس، الماس خان کردستانی، سرهنگ الماس خان، میرزا الماس خان، الماس خان بن خسرو خان کلهر و ... یاد کرده‌اند. از جمله این افراد صدیق بوره‌که‌ای است که الماس خان کردستانی و الماس خان کندوله‌ای را به عنوان دو فرد جداگانه نام می‌برد. الماس خان کردستانی در دوره قاجاریه بوده است، اما به نظر می‌رسد غیر از خان الماس، مراد از بقیه افرادی که نام برده می‌شوند، همان الماس خان کندوله‌ای است.

محمد علی سلطانی در کتابش درباره الماس خان می‌نویسد که میرزا الماس خان، سرهنگ الماس خان یا الماس خان کردستانی، فرماندهی تیپ سندنج (تیپ اردلان) را در سپاه نادر شاه (۱۱۴۸ - ۱۱۶۰ هـ ق) بر عهده داشت. الماس در جنگی که در ۷ ماه صفر سال ۱۱۴۶ هـ ق بین سپاه نادر و توپال عثمان پاشا روی داد، شرکت داشت. سپاه نادر در این نبرد شکست خورد و ظاهراً عقب نشینی بی موقع الماس خان یکی از

دلایل این شکست بود. یا به قول سرجان ملکم این کار باعث شکست نادر شد و یا طبق اظهارات میرزا مهدی خان در کتاب جهانگشای نادری از استقرار نظم مجدد عاجز ماندند. به همین دلیل نادر او را از سپاهش خلع می‌کند؛ البته گویا خلع وی برابر با مجازات شدید و حتی اخته شدن الماس خان بوده است.^۶ الماس خان پس از بازگشت به کندوله روی به شعر و موسیقی آورد. وی در نواختن تنبور مهارت بسزایی داشت. الماس در طی سال‌های ۱۱۹۰ تا ۱۲۰۰ هـ.ق دار فانی را وداع می‌کند.^۷ این در حالی است که بوره که ایی سال‌های زندگانی وی را بین سال‌های ۱۱۱۸ تا ۱۱۹۸ هـ.ق می‌داند.

البته مرگ جهانگشای افشار در روحیه معاصرینش که دارای احساسات رزمی بودند، تأثیر بسزایی داشت که الماس خان هم ولو اینکه اشد مجازات را از وی دیده بود، شیوه فتوتی را که خاص سپاهی‌گری بود، نگذاشت بی‌نصیب بماند، چنان که دریای جوشان طبع غرایش سلک در نادرنامه (جنگ‌نامه نادر) را به ساحل وفا و ساحت شعراء هدیه نموده است که امروز شاهد بر طبع بلند و فطرت پاک و توانایی قدرت خلاقه اوست.^۸

پس از وفات الماس خان، او را در دامنه کوه پیرافته که کوهی است مقابل روستای کندوله که مقبره شاهزاده محمد حسین معروف به پیرافته بر روی این کوه چشم‌انداز زیبایی دارد، دفن کردند، اما امروزه محل دقیق دفنش مشخص نیست.^۹

سرانجام اینکه میرزا شفیق از یاران و شاعران هم‌عصر الماس خان پس از مرگ وی مرثیه‌ای درباره او سروده و در آن به انقطاع نسل الماس اشاره کرده است.

میرزام خاموشان میرزام خاموشان	مبارکت بو مأوای خاموشان
نوشت بو باده بیهوشی هوشان	رفیق مجلس جرگه می نوشان
سرای سنگ و گل ونت با نبو	روحیت نه دیوان شرمسار نبو
هانام بو اعجاز دعای خاصان بو	سزای گور افشار ونت آسان بو
نوخست سوال پرسای خیر و شر	قادر و قدرت لیوت کروتر
بینای بی زوال شای پشت پرده	ببخشود گنای کرده و پرده ... ^{۱۰}

اعتقادات الماس خان

الماس خان پیرو مذهب شیعه اثنی عشری بوده و به خاندان پیامبر (ص) ارادت خاصی داشته است. این اعتقاد آنقدر شدید بوده که در بیان آن، شاعر اسطوره را با روایات دینی و مذهبی آمیخته است. ذکر نمونه‌هایی که در آن ارادت الماس خان به پیامبر (ص) و ائمه اطهار آشکار است، خالی از فایده نیست:

هر کس صلواتی باورو و دم	شراره دوزخ نوینی و چم ^{۱۱}
هر کس صلواتی بدی و حیدر	جامی منوشو و حوض کوثر

امیدواریم که اثنای عشر	شفا خواهان بو و روز محشر
یاران‌هام دم وعده صلواتن	محمد شفیع روی کائاتن
یاران یاوران واده عرضمن ^{۱۲}	صد صلوات و دین امام حسن
یاران به حاجت پیامبران گشت ^{۱۳}	بیخسه گنای فقیر زیبا زشت
یا رب به حاجات نام محمد	به شرافتی الله الصمد
هر کس باورو صلواتی نکار	نه روز محشر نبو شرمسار

همچنین الماس‌خان آن چنان که در برخی اشعارش مشاهده می‌گردد، نسبت به امور دنیوی بی‌تفاوت است و اعلام می‌دارد که این دنیای فانی ارزش آن را ندارد که به آن دل خوش نمود:

آخر ندارو ای دنیای فانی	منزل گای آخر سرای جاودانی
اگر گدایی اگر شاهنشاه	مبو هر بوی و خاک سیاه

این جنبه از عقیده و نظر الماس‌خان را می‌توان در جنگ‌نامه‌اش و حتی در دیگر آثار او به وضوح مشاهده کرد، حتی در داستان گربه و موش هم، الماس این عقیده خود را آشکار می‌کند.

آثار و تألیفات الماس‌خان

آثار و تألیفات زیادی را به الماس‌خان نسبت داده‌اند. در این میان آقای امین گجری مصحح شیرین و فرهاد آن‌ها را با تفصیل بیان نموده است؛ از آن جمله: خورشید و خرامان، بیژن و منیژه، لیلی و مجنون، یازده رزم (سیاوش نامه، برزو نامه، نادر و توپال، خاوران، علی و نائل، رستم و اسفندیار، رستم و سهراب، ضحاک و کاوه آهنگر، فرامرز و سهراب شاه، برزو و فولادوند، رستم و نهنگ جم جم) و ... محمد علی سلطانی هم در کتاب جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان می‌گوید: اهالی اثر الماس‌خان را که به نام *خمسه الماس‌خان* معروف است، چنین ذکر می‌کنند: «یوسف و زلیخا، شیرین و فرهاد، لیلی و مجنون، زرد آهنگ کنیزک و یازده پسر».

با وجود اینکه بسیاری از این آثار امروزه تصحیح شده‌اند و درباره آن‌ها مطالب فراوانی نوشته شده است، ولی من مناسب دیدم که برخی از این آثار را از روی نسخه خطی‌ای که در دسترس بود، معرفی کنم.

۱. **شاهنامه:** این شاهنامه که بیش از یازده نسخه بوده، در قالب کتابی جداگانه چاپ شده است.^{۱۴} داستان‌های رستم و کوی کهزاد، هفت خان رستم، سیاوش، برزو فولادوند، منیژه و بیژن، جنگ هفت لشکر، رستم و زردهنگ،^{۱۵} رستم و اسفندیار، رستم و شغاد و همچنین بهمن، فرامرز و آذربرزین را در بر می‌گیرد.
۲. **منظومه هفت لشکر:** این نسخه با نام هفت لشکر با شماره ثبت ۸۶۹۷۲ و شماره قفسه ۱۳۶۸۹ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی موجود است. این نسخه دارای ۴۸۵۹ بیت است که توسط سید بهاء‌الدین پسر سید قطب‌الدین در ۳۰۴ صفحه و در روز پنج شنبه ۲۰ جمادی الاخر سال ۱۳۹۱ هـ.ق کتابت شده است. این نسخه را یک بار دیگر در سال ۱۳۵۹ هـ.ق بهاء‌الدین کتابت کرده بود.

۳. منظومه هفت خان رستم: این نسخه که ادامه نسخه جنگ‌نامه نادر از کتابخانه ملی است، با ابیات ۲۷۰۷ و ۲۷۰۸ شروع می‌شود.

بنام بیچون بینای بهترین
پادشای بی‌باک جهان آفرین
شکافنده شوق شکوفه کلان
نوازنده دنگ صدای بلبلان

و با صلوات بر پیامبر (ص) و امام علی (ع) طی ابیات ۳۲۰۹ و ۳۲۱۰ نسخه به پایان می‌رسد.^{۱۶} و در پایان نسخه کاتب می‌نویسد: «تمام شد کتاب هفت خان در یوم شنبه هیجدهم رجب به خط حقیر فقید سید صفر علی سید موسوی ساکن قریه عباس آباد».

۴. منظومه جنگ کیخسرو با عدیم شاه: این نسخه با نام مثنوی شاهنامه با لهجه‌ای خاص و با شماره ثبت ۲۰۷۷۲۴ و شماره قفسه ۱۶۵۵۹ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نگهداری می‌شود. مراد از لهجه‌ای خاص در این نسخه زبان هورامی است. این نسخه دارای ۹۶ صفحه و ۱۴۷۰ بیت است. با توجه به صفحات نسخه مشخص می‌شود که هفت صفحه اول آن افتاده است. به این دلیل چگونگی شروع نسخه مشخص نیست.

نسخه با سلام و درود بر پیامبر (ص) تمام می‌شود.^{۱۷} این نسخه در روز پنجشنبه ۱۴ شهریور سال المکرم ۱۲۸۸ هـ ق توسط خالد رنجور کتابت شده است.

۵. منظومه رستم و بپر بیان: این نسخه با شماره ثبت ۸۶۴۱۸ و شماره قفسه ۹۷۷۳ در کتابخانه مجلس شورای اسلامی نگهداری می‌شود که دارای ۷۲ صفحه و ۸۸۳ بیت است. این نسخه با بیت «بنام داور بنای بی مثال / پادشای قدیم برد بلند بال» شروع می‌شود و با درود و سلام بر پیامبر (ص)، امام علی (ع) و دیگر امامان شیعه پایان می‌یابد. این نسخه را شخصی به نام یارالله رستمی در اول فروردین ۱۳۴۷ هـ ش کتابت کرده است.

۶. منظومه شیرین و فرهاد: منظومه شیرین و فرهاد با شماره‌های قفسه ۸۵۶ و ثبت ۱۴۹۶۰ در کتابخانه مجلس سنا موجود است و مهر کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی را با شماره ۷۵۹۵ در صفحات آغازین خود، داراست. این نسخه دارای ۲۲۴ صفحه و حدود ۲۸۲۲ بیت است. و با توجه به افتادگی آغاز و پایان نسخه، نمی‌توان کاتب و تاریخ کتابت نسخه را مشخص کرد.

۷. منظومه خسرو و شیرین: از نسخه‌های برلین که دارای ۲۹۵۰ بیت و ۲۸۲ صفحه است. الماس‌خان در ابیاتی، نام خود را هم آورده؛ از آن جمله در ابیات زیر که نمونه‌ای از اشعار این نسخه هستند، شاعر دنیا را دمی می‌داند که خود به توصیف آن پرداخته است؛ دنیایی که نزد انسان‌های خاص، خریدار دارد.

بشکافون صندوق مهر مرواری
ارزان کرد دُر دانه دیاری
بخروشون به سنگ حکاکان چین
صرافان صفت کننده نگین
دنیا دمی بو جه واته الماس
خرید بو جه لای خواصان خاص

۸. منظومه جنگ‌نامه نادر: الماس‌خان در این منظومه از زبان قلعه‌ای خرابه داستان عصر حمله افغان‌ها

به ایران و برآمدن نادر شاه را به تصویر می‌کشد. الماس از خرابی ایران پس از این حمله سخن می‌گوید و اینکه نادر در پی پس گرفتن ایران از دست افغان‌ها بر می‌آید؛ سپس به هند حمله کرده و پس از آن، وارد نبرد با عثمانی‌ها می‌شود، در نبرد با عثمانی‌ها پیروزی‌ها و شکست‌هایی را متحمل شد و در آخر هم با آن‌ها صلح‌نامه‌ای را امضا کرد. نادر علاوه بر این در داغستان با لزگی‌ها درگیر شد و آن‌ها را شکست داد. او حتی پس از حمله به هند در بازگشت با افغان‌ها و اوزبک‌ها نبرد می‌کند و آن‌ها را شکست می‌دهد. پس از نبرد با عثمانی‌ها، نادر با شورش‌های داخلی مواجه شد، ولی او موفق شد بر بسیاری از این شورش‌ها غلبه پیدا کند. سرانجام او که با افغان‌ها برای قتل عام سرداران ایرانی نقشه‌ای را طرح‌ریزی کرده بود، شبانگاه از سوی سرداران ایرانی سپاهش کشته می‌شود.

تا امروز از این جنگ‌نامه، ۵ نسخه به شرح زیر به دست آمده است: ۲ نسخه از مجلس شورای اسلامی، ۱ نسخه از کتابخانه ملی، ۱ نسخه از کتابخانه شخصی میبیدی در کرمانشاه و ۱ نسخه از دانشگاه برلین. همچنین دکتر شکر مصطفی این نسخه را با نام *نادرنامه* در کردستان عراق به نوشتار کردی در آورده و چاپ کرده و ایرج بهرامی هم آن را در جلد دوم شاهنامه کردی چاپ کرده است.

۹. مجموعه اشعار پراکنده: الماس‌خان علاوه بر منظومه‌هایی که سروده، اشعار پراکنده با مضمون‌های مختلف هم دارد که تا امروز جمع‌آوری و چاپ نشده‌اند. البته نام وی در پاره‌ای از این نسخه‌ها وجود دارد، اما با سبک‌شناسی اشعار الماس می‌توان گفت که این ابیات تعلق به وی دارند.

۱۰. منظومه خورشید و خاور: این منظومه نزدیک ۲۳۰۰ بیت شعر در قالب مثنوی یا ۱۰ هجایی که قالب اختصاصی هورامی است، دارد. ساختار این منظومه عاشقانه درباره دو یار شاهزاده به نام‌های خورشید و خرامان است که خورشید پسر عادل شاه پادشاه خاوران و خرامان دختر خاقان چین است. خورشید برای رسیدن به معشوقه خود به مدت چند سال دچار مشکلات جنگ و جدال‌هایی می‌شود تا اینکه به وصلت خرامان می‌رسد.

منظومه گربه و موش پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

این منظومه تا به امروز ناشناخته مانده است، به حدی که در میان نسخه‌هایی که از آثار الماس‌خان چاپ شده و مصححانی که آثار الماس را نام برده‌اند، از این اثر نامی برده نشده است. این منظومه، در حقیقت مکمل *جنگ‌نامه نادر* است و برای شناخت هر کدام از آن‌ها نیاز داریم که دیگری را هم بشناسیم؛ همچنین این دو اثر (*جنگ‌نامه نادر* و *گربه و موش*) جزء معدود آثاری هستند که الماس، آن‌ها را منطبق با واقعیت‌های زمان خود نوشته است و برای آشکار کردن زوایای تاریک این دوره از تاریخ ایران، بسیار مهمند.

نسخه‌های گربه و موش

از منظومه گربه و موش، سه نسخه موجود است:

۱. نسخه برلین: این نسخه در مجموعه کتابخانه برلین، اموال فرهنگی پروس در بخش شرقی آن قرار

دارد.^{۱۸} نسخه دارای ۱۷۳ بیت و ۱۷ برگ است. آن گونه که از اول و آخر نسخه بر می آید، در این نسخه داستان گربه و موش در یک مجموعه از اشعار هورامی قرار دارد. آغاز آن با «بسم الله الرحمن الرحيم» شروع می شود و با بیت «یه الماس و اتن بار غم نه دوش / تالان زده دست سپای موش» یعنی این را الماس خان گفته است، کسی که باری از غم بر دوش داشت و کسی که از سوی سپاه موشان غارت شده بود. پایان می یابد و ادامه آن اشعار دیگری است. در مقایسه با دو نسخه دیگر این نسخه کامل است و به همین دلیل ما آن را برای تصحیح داستان گربه و موش اصل قرار دادیم و دو نسخه دیگر را با این نسخه تطبیق داده ایم.

۲. نسخه اول مجلس: این نسخه که گویا در دست یکی از برادران کُرد عراق بوده و به دست ما رسیده، به گفته خودش، این نسخه را از مجلس شورای اسلامی ایران گرفته است، اما تلاش ما برای پیدا کردن این نسخه در فهرست های منتشر شده از مجلس بی فایده بود. با این وجود، نسخه دارای ۱۳۰ بیت و ۱۰ برگ است. البته باید گفته شود که در آغاز نسخه مانند نسخه برلین، نامی از الماس خان نیامده است؛ این در حالی است که در داستانی که خود الماس راوی و قهرمان آن است، نام وی آمده است. از میان ۸ بیت صفحه اول این نسخه، فقط سه بیت آن به طور کامل قابل خواندن هستند و بقیه را به خاطر افتادگی نسخه نمی توان خواند. به این صورت:

تا سر ندرون دریا هوش
روژی نیشته بيم به خاطر ز کار	واده هور
چنی خیالان مینت گرفتار	دیم نیره موش آم
مدرا برابر و تند و غراب	جولاندا بویش سویل
غرا و هیبت و آواز برز	نه چریکه او اعضام نیشث نلرز
لرزام ستیزام هوریزام نجا	به شرط ادب من مدرام و پا
نیره موش غرا نروی قین و قار	به شرط ادب من مدرام و پا
واتش مترسه کارم نین لیت	اول و صلاح

این ۸ بیت غیر از بیت ۵ که در نسخه برلین نیامده است، به ترتیب برابر با ابیات ۲، ۳، ۴، ۶، ۷، ۵ و ۸ نسخه برلین هستند. بیت ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴ در این نسخه برابر با ابیات ۱۰، ۱۲، ۱۱، ۱۳، ۱۴ و ۱۸ نسخه برلین اند. ابیات ۱۱۵^{۲۱} و ۲۲۶^{۲۲} این نسخه در نسخه برلین نیامده اند. همچنین ابیات ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۱۹ قابلیت خواندن ندارند، به این صورت:

یکجار نوا نوت ملا ابراهیم	نوا
واتم نیره موش من
آمان شیر

ایات ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳
 این نسخه برابر با ایات ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱ و ۴۳ هستند. ایات ۳۸، ۵۵، ۵۶، ۵۷ و ۶۰ این نسخه، در نسخه برلین وجود ندارند.

دستا ژوی ژنان چکاو لپن	دزد کم فرصت نه مرد نه زن
واتم روی درد موشان چون برون	خیلی فکرم برد نه حجره درون
آخر شای گربه آوردم و دل	جه داغ خریک بیم خجل
چون غارتگریاه پی عرض درگاه	لوام به خدمت گربه عالیجاه

ایات ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶ و ۱۱۰ نسخه برلین است.

ایات ۶۳ تا ۶۹، ۷۲، ۷۸، ۷۹، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۴، ۱۲۹، ۱۳۰ و ۱۳۱ این نسخه در نسخه برلین وجود ندارند. این ایات را به ترتیب در زیر می توان مشاهده کرد.

چند گربه دلیر چنگ تیز چون الماس	صاحب زور و ذات پادشاه شناس
مدران نیروی تخت شیر هنرمن	به سام هیبت وینه پیلتن
خان خوانین وزیر و ناظر	صاحب صفتان نه خدمت حاضر
چند جه سرداران آزموده جنگ	مدران نه خدمت سردار سرهنگ
فرارشُ غلام خانُ میر غضب	مدران نه خدمت شای عالی نصب
جه دور دیار دام کفتم نیروی خاک	جه داغ موشان یقه کردن چاک
عرض کردم و شاه دلیر بی باک	واتم فدات بام شیر سهمناک
شاه حاطم خویه فرهادم رس	نیره موش یانه من کردن دروس
جه قهر غیرت او مرنا یقین	چنگ دا نه دیوار دُمدانه زمین
فرما و جارچی جار دا نه شاران	و لای دلیران سرهنگ سرداران

هی بیانن غزای موشانن
تمامی گربه جوشیان آمان
خروشان آمان سرهنگ سرداران
واتن فدات باین چه امری داری
نیره موش کریم سپاش دین شکست
و مردی مصاف حربه قار و قین
کاری بکرین و موش بد خو
تمور و کمتار موش خرماهی
خروشان آمان سپای ستمکار
یا نه یکایک جم بستن نو جا
گوربه چکارن پشی جه^{۵۳} پیشن
با بدین نه تیپ^{۵۴} گربه بد نظر
کاری کین و تیپ گوربه دیاران
شکست دین^{۵۵} و تیپ گربه بی حیا
شاه جه نیره موش شفت ای هوال
در دم شای موشان جمشدا سپاه
شاه موشان واتش یه چه طور کریم
نیره موش واتش شاه عالیجاه
بکیانیم چند کس کتیخدا بیو

مصرع دوم بیت ۱۱۵ نسخه برلین در این نسخه به عنوان مصرع دوم بیت ۸۶ آمده، در حالی که مصرع اول بیت ۸۶ «چون کرماج ماچو روح یکجار دچی» در نسخه برلین به عنوان مصرع اول بیت ۱۱۴ آمده است؛ البته دچار تغییراتی شده، به این گونه: «چون کرماج ماچو و نوس کری».

ضمناً آیات ۱، ۹، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۱، ۲۷ تا ۳۶، ۴۲، ۴۳، ۴۸، ۵۰، ۵۳، ۵۵ تا ۵۷، ۶۸، ۶۹، ۷۲، ۷۵، ۷۶، ۷۹، ۸۴، ۸۶، ۸۹، ۹۰، ۱۰۰، ۱۰۴، ۱۱۲، ۱۱۶ تا ۱۱۸، ۱۲۴ تا ۱۲۶، ۱۳۰ تا ۱۳۲ و ۱۳۷ تا ۱۷۳ در نسخه برلین در این نسخه نیامده‌اند.

۳. نسخه دوم مجلس: این نسخه با شماره ثبت ۸۶۴۱۷ و شماره ثبت ۹۷۸۸ دارای ۱۰۴ بیت در ۱۰ صفحه است. این ۱۰۴ بیت از صفحه اول شروع و در صفحه هشت پایان می‌یابند. هر چند با قراین دیگر به ویژه از جهت سبک‌شناسی و نام خود الماس که در نسخه آمده است. به آسانی می‌توان فهمید که این نسخه

از الماس‌خان کندوله‌ای است. با وجود این از بین این سه نسخه، فقط در این نسخه (نسخه دوم مجلس) نام وی در آغاز آمده و در شروع آن نوشته شده است «گفته الماس‌خان»، «گربه و موش».

نسخه با این بیت شروع می‌شود:

«میرزام گوش بدر میرزام گوش بدر
نیخاص به حال بندت گوش بدر»

بیت دوم^{۵۶} و سوم^{۵۷} این نسخه نسبت به نسخه برلین دچار تغییر شده‌اند. ابیات ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۵ و این نسخه به ترتیب برابر با ابیات ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۴، ۱۰۵ و ۱۰۳ این نسخه در نسخه برلین نیامده‌اند.

یکسر بیازان مدری پیم تمام	میچی پریم باوری تمام
هر چی ویت واتن ملا ابراهیم	بنا یک فردی لیش بکی قایم
واتم کوره موش بدبخت دی شر	و بی چاو گوش بدرفتار کر
من نیره موشم جه نوای گراز	مردی روی نبرد کلبه دم دراز
اول دی هر حنا شراره سچان	اگر قرم ساخ زن قحبه سچان
باورن جه لات باش جائیه	باشن قیر سنه قنچانیه
آرمن جلاخت پلاس بپوشون	هونت سه چارک تمام بنوشون

علاوه بر این ابیات ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۲۰، ۲۳، ۲۴، ۳۴، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۵۴، ۵۸، ۶۹، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۹، ۸۶، ۸۹، ۹۰، ۹۳ تا ۱۳۷، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۹، ۱۶۰ تا ۱۶۲، ۱۷۰ و ۱۷۲ نسخه برلین در این نسخه نیامده‌اند.

البته در این نسخه پس از پایان داستان گربه و موش، در حدود ۴۰ بیت دیگر آمده، هر چند مشخص است که این هنوز پایان نسخه نیست و ابیات هم چنان ادامه دارند. هر چند نسبت دادن این بخش به الماس‌خان تا زمانی که نسخه کامل از آن به دست نیامده، چندان درست نیست، با وجود این، با دلالی خاص، این ابیات را در ادامه متن تصحیح آورده‌ام و آن را بخش دوم داستان گربه و موش نامیده‌ام؛ البته باید اضافه کنم که من برای پیدا کردن متن کامل این نسخه از مجلس، تلاش بسیاری کردم که متأسفانه

فایده نداشت، با این وجود همچنان امیدوارم و برای پیدا کردن آن، تلاشم را ادامه خواهم داد.
اول: الماس در بخش اول داستان با میرزا سر سخن را باز می‌کند، میرزا در داستان وی همان خواننده است که الماس از وی می‌خواهد که به او گوش کند و از داستان وی درس بگیرد. حال پس از پایان داستان الماس در بخش دوم، بارها به میرزا یادآور می‌شود که پیامبران، شاهان و پهلوانان ایرانی کجا هستند، آن‌ها هم مرده‌اند و دنیا برای آن‌ها تمام شد، پس تو هم ای میرزا مواظب باش چون تو هم می‌میری.
دوم: واژه «میرزا» همان طور که در بالا گفتیم، یکی از مشخصه‌های اشعار الماس است، که در این اشعار هم بارها تکرار شده است.

سوم: در این بخش، شاعر حتی نام نادر را می‌آورد، «شاهان به شاهی پشاپشته / نادر یه قوشن ایران گشته» شاهی که وی با او هم‌دوره بوده است، بی‌دلیل نیست که شاعر از میان همه شاهان ایران دروه اسلامی نام نادر را می‌آورد. نکته جالب این که الماس در این بیت می‌گوید که ای میرزا، نادر هم با این که همه سپاه ایران را در دست داشت، اما گرفتار مرگ شد، پس مشخص می‌شود که این داستان پس از مرگ نادر سروده شده است.

چهارم: سبک این ابیات دقیقاً همانند شعری است که الماس خان برای میرزا شفیع گلیابی به مناسبت حادثه ناگواری که برای او پیش آمده، نوشته است. در آن جا الماس برای تسکین درد میرزا شفیع او را متوجه شاهان، پهلوانان، پیامبران و امامانی می‌کند که همه رفته‌اند و دیگر در این دنیا جایی ندارند. جالب اینکه الماس در این شعر از تیمور لنگ، شاه عباس صفوی و نادر شاه افشار نام می‌برد که در این دنیا آمده و رفته‌اند.

محتوای اثر

داستان گربه و موش به حقیقت شرح مجملی است از وقایع چهار ساله حکومت اشرف افغان بر ایران، ظهور نادر و نبرد با افغان‌ها و نابودی آن‌هاست. در این اثر نویسنده در پی آن است که حملات و غارت‌ها و ویرانی‌های ایران و سپس جنگ‌های اشرف و نادر را به تصویر بکشد، حملاتی که تمامی نواحی ایران را در بر گرفت و کاری از دست سلطان حسین برنیامد. در این میان نویسنده بی‌شک در پی آن است که اوضاع و احوال روزگار خود را بازگو کند. الماس خان که خود در این روزگار می‌زیسته و سردار سپاه هم بوده است. به معنای واقعی آنچه که بر زبان آورده خودش در میدان جنگ تجربه کرده است. تجربه ای که هر چند در آخر برای وی با پایانی تلخ تمام می‌شود و از سپاه اخراج می‌شود. پس این داستان ارمغان تجارب الماس خان در جنگ با افغان‌ها و حتی اقوام دیگر، چون هندی و عثمانی در نواحی مختلف ایران بود.

بر این پایه می‌توان گفت، منظومه گربه و موش یکی از بهترین منظومه‌های انتقادی است که با لحنی طنز آمیز همراه زبان مطایبه و مهارتی عجیب سروده شده است. الماس خان با باریک‌بینی، ژرف‌نگری و دقت تمام، گربه و موش را در حالات صحنه‌های مختلف به حال رویارویی قرار داده است و صحنه‌ها و مناظره‌های عبرت آمیز گربه و موش و جنگ دو لشکر و چگونگی آرایش قوا، کاربرد افزار آلات جنگی

و دیگر حالات این مبارزه خونین را بسیار ماهرانه ترسیم کرده است. انتخاب گربه برای نقش نادر، در حقیقت وصف حال نادر و دار و دسته اوست که الماس خان (راوی داستان) یکی از آنهاست که برای نجات ایران راهی غیر از جنگ پیش رو ندارند. ملا ابراهیم در نقش شاه سلطان حسین صفوی به واقع انتقادی زیرکانه‌ای است از سوی الماس تا بی لیاقتی او و افراد تحت سلطه‌اش را نشان دهد؛ البته موش هم در گفتگو با الماس حتی قبل از اینکه او به خدمت ملا ابراهیم (شاه سلطان حسین) برود، این را درک کرده و به اشاره گفته بود که رفتن پیش ملا ابراهیم به حال هیچ کدام فرقی نمی‌کند؛ از این رو الماس که خواهان نابودی موشان و خلاصی ایران از دست آنهاست، تنها چاره را در رفتن به سوی شاه گربه‌ها می‌داند.

در این داستان که الماس نماد ایران و ایرانی و بیاض نماد ثروت و تمام آن چیزهایی است که ایرانی‌ها طی سال‌ها قبل از حمله افغان‌ها به دست آورده‌اند و ملا ابراهیم نماد شاه سلطان حسین، شاه موش نماد اشرف افغان و شاه گربه نماد نادر شاه افشار است. داستان گربه و موش از گرایش‌های ملی‌گرایی و ایرانی‌الماس‌خان‌خبر می‌دهد. الماس با حمله موش دیگر آرام و قرار ندارد و برای بیرون کردن و راندن این دشمن وطن و ناموس به هر دری می‌زند. سراغ ملا ابراهیم می‌رود که فایده‌ای برای او و بیاض‌هایش ندارد و دست رد بر سینه‌اش می‌زند و سپس شاه گربه را خبر می‌کند و خود راهنمای سپاهش می‌شود تا بالاخره آن‌ها را از بین می‌برد.

علاوه بر آن در این اثر نویسنده به تناسب کلام و اقتضای داستان و متأثر از سنت ادبی فارسی، درس‌های اخلاقی، اجتماعی و اعتقادی ارائه می‌دهد که بیشتر از قالب گفتگوی شاعر با میرزا یا خواننده در بخش دوم اثر نمایان می‌شوند.

منابع

- سلطانی، محمد علی، جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان، تهران، انتشارات موفق، ۱۳۷۲.
- بوره‌کهای، صدیق، میژووی ویژه کردی، ج ۲، بانه، انتشارات ناجی، بی‌تا.
- سلطانی، محمد علی، حدیقه سلطانی، ج ۱، نشر کلهر، ۱۳۶۴.
- گجری، امین، شیرین و فرهاد الماس‌خان کندوله‌ای، قم، انتشارات سینا، ۱۳۷۳.
- امینی، محمد رشید، شاهنامه کردی هورامی، مه لبه نه روشنبیری هه ورامان سلیمانی، چاپ سلیمانی، ۲۰۱۰ میلادی.

پی‌نوشت‌ها:

۲. محمد علی سلطانی، *جغرافیای تاریخی و تاریخ مفصل کرمانشاهان*، تهران، انتشارات موفق، ۱۳۷۲، ص ۶۴۲.
 ۳. صدیق بوره‌کهای، *میژووی ویژه کردی*، ج ۲، بانه، انتشارات ناجی، ص ۲۸.
 ۴. نسخه «رستم و اسفندیار» هم اکنون در دست محمد رشید امینی است.
 ۵. الماس‌خان در جنگ‌نامه نادر بارها به جای سپاه عثمانی و سرزمین عثمانی، از واژه تورانیان استفاده کرده است.
 ۶. محمد علی سلطانی، *حدیقه سلطانی*، ج ۱، نشر کلهر، ۱۳۶۴، ص ۱۰۰ - ۱۰۱.
 ۷. همان، ص ۱۰۱.
 ۸. همان، ص ۱۰۲.
 ۹. امین گجری، *شیرین و فرهاد الماس‌خان کندوله‌ای*، قم، انتشارات سینا، ۱۳۷۳، مقدمه..
 ۱۰. *حدیقه سلطانی*، ص ۱۰۲.
 ۱۱. نوینی به چم: یعنی به چشم خود نمی‌بیند.
 ۱۲. واده عرضمن: یعنی هنگام سخن گفتن.
 ۱۳. گشت: یعنی همه..
 ۱۴. محمد رشید امینی، *شاهنامه کردی هورامی*، مه لبه نه روشنبیری هه ورامان سلیمانی، چاپ سلیمانی، ۲۰۱۰ میلادی.
 ۱۵. این داستان در ۸۸۷ بیت سروده شده است
 ۱۶. هزاران درود هزاران سلام
هزاران درود هزاران هزار
 ۱۷. هزاران درود هزاران سلام
ز ما بر محمد علیه السلام
ز ما باد بر صاحب ذوالفقار
ز ما بر محمد علیه السلام
18. STAAATSBIBLIOTHEK ZU BERLIN PREUSSISCHR
KULTURBESITZ ORIENTABTEILUN.
۱۹. مر تو کره نی به شو روژ نه طاق
نمشنوی دنگ صدای زیق و واق
 ۲۰. به مرگ شیرین شش کرم قسم
شاه میو و سیر صدای مدرسم
 ۲۱. یکسر بیاضان فرد و مرد تمام
بر پیچیده و هم باوره و لام
 ۲۲. موش بدبخت وی شر
چم کور بد گوش بد رفت دم کر
 ۲۳. بردن
و هوناو دل تمام کردن.
 ۲۴. شو اما مردم فارغ بی نه خواب
نیره موش آورد سپای بی حساب
 ۲۵. مردم فارغ بی شو آنا نه طاق
هر اسا زانام خیزا زیق و واق
 ۲۶. هراسان جه خوف هوریزام نه جا
و شرط ادب من مدرام و پا

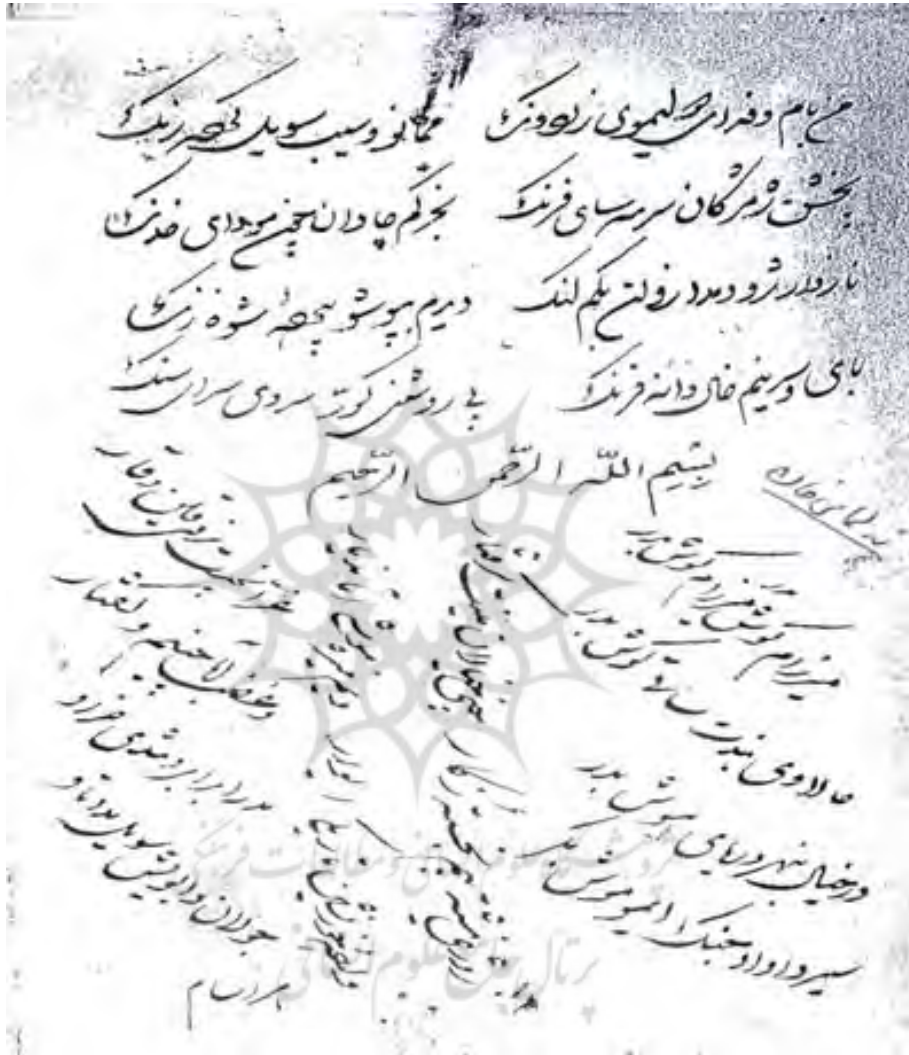
۲۷. مجمه کتاب و غارت بردن
 ۲۸. چلیس نکبت پیس لچرنیم
 ۲۹. کونی بی صفت نیر بنکیرن
 ۳۰. دم بور چم زرد سر سویل کزن
 ۳۱. دم بور چم سور دایم دم له او
 ۳۲. من هر چی مکرم و مردم مکرم
 ۳۳. دنیا مزانو من اصلم دزن
 ۳۴. من اصلم خنزیر شیر زلاوان
 ۳۵. سا پوسه خاسن سر و گوش بران
 ۳۶. لوام دیم نشتن چون پلنگ مست
 ۳۷. قلووش تیز کردن ساوش دان به چنگ
 ۳۸. واتم آمانن شیر بلند بخت
 ۳۹. عرضه عاجزیم جه پا تا و سر
 ۴۰. اید که شنتف گربه دنگ دلیر
 ۴۱. جه قهر غیرت او مرنا به قین
 ۴۲. جوشا و خروشا کیشا هی مرناو
 ۴۳. دم بور چم زرد دو کل سر قوی
 ۴۴. واتن بغن بو واو نیاری
 ۴۵. تمز قاصدی آمان ژ لای موش
 ۴۶. شای موشان شنتف جوشا خروشا
 ۴۷. چون کرماج ماچو روح یکجار دچی
 ۴۸. نیره موش واتش یه قدیم بین
 ۴۹. شای موشان واتش ای خیز سفیل
 ۵۰. ایسته گیر درد بی درمانه نان
 ۵۱. پیمان مسپاری: یعنی سپردن کاری به ما
 ۵۲. اصل: کاهو ماهی.
 ۵۳. اصل: چه.
 ۵۴. اصل: نطیپ.
- یکیک و دندان صد پاره کردن
 خیزا کردار هی مرناو کرنیم
 حیز بی حیای نمک بویرن
 دندان شاش واش پیم چراغ دزن
 ولات عاجز کرد و مرناو مرناو
 هر چی بوه روم و زور موه روم
 عالم جه دستم تمام عاجزن
 طریده باغان غول بیابان
 یا ویت یا گربه کیرم بگیران
 لوان و پاریز دست و بان دست
 پی شکار موش تاو مدا به جنگ
 حقم بیستانی جه موش دا سخت
 یاونام به عرض سمعه شیر نر
 نرکنا چون بیر گرمنا چون شیر
 چنگ دا دیوار دُم دا نه زمین
 جارچی طلب کرد و تعجیل و تار
 چنگ پان قلوه تیز رنگ رنگ آوی
 کاری بکیرن پی یادگاری
 ژ حکایتان تمام دادن گوش
 جار دانیآ تاق قبیله موشان
 له فره فره له کم کم ده چی
 جنگ گربه گربه و موش فایدش نین
 پی چیش پارت کرد مجمه خلیل
 جه کرده ورین پشیمانان نان

۵۵. شکست دین: یعنی شکست بدهیم.

۵۶. تا سر مدرون دل با هوش ببر
۵۷. یک روز نیشته بیم به خاطر ز کار
۵۸. بدوان دو تند هم خیزا
۵۹. به مرگ شیرین شش کرم قسم
۶۰. فارسی و عربی گشت نیام تمام
۶۱. مر تو کرنی شب و روز به تاق
۶۲. حال زره منظورهامسای پیسن
۶۳. بکیانی پریم آمن مبرون
۶۴. واتم نیره موش با اینصافت بو
۶۵. امان شیر زاده من جفام بردن
۶۶. موش وات مالایان سودی نداروپیت
۶۷. عاجز بیم یکسر جه دین برشین
۶۸. حرامزاده دوزد قوت یانان بر
۶۹. دایم خوفناک نه دیوار درز
۷۰. یه کسی واتن پیت تو مردیت کردن
۷۱. ارهانا بکم کت کران بنو
۷۲. کرد بور دم زرد بی نام جنو
۷۳. سا که آید شنفت موش ناپسند
۷۴. نیره موش یک لحظه نگای ملا کرد
۷۵. واتش متازی و پشت گربه بی کتاب
۷۶. دم بور چم زرد سر سمبیل کزی
۷۷. اویچ خو مردن ماچو هنتان
۷۸. بی عار و بی شرم ترسو تور خراب
۷۹. صفله بی حساب نمک بی وری
۸۰. جه نصل خنزیر شیر زلاوان
۸۱. خو من عارم میو نامش به پرسون
- سیر دعوای جنگ ایمه و موش بکر
وخت نمای شام تاریک ایوار
جولان دا به ویش سمیلش تاو دا
شا میو و سیر صدای مدرسم
جه بی بیاضی مندنیان سرسام
نمژنوی و دنگ صدای زیق و واق
ور نه تو جه لام وجودت چشن
اوسا جه تقصیر گنات موپرون
من بیاض ویم چون بدرون به تو
به هوناو دل تمام کردن
ماوری ورنه غزب موزون لیت
مردن روژی بی پروام جه گیان
نان و خمیر خور مشکو همان در
منشوی یار تیر گربه هر نموز
من بی وجودم یام گربه مردن
ناونده به شکل صوری بیو
هر پلت به دست یکشان کنو
تواسم کرد به عزم ریشخند
خاس خاس خندیا خیز خندش کرد
من و زن ویم مکرون حساب
دندان شاش واش پی چرا دزی
دایم آنشیر پالقه زنان
ولایت رسوا گربه مرناپ مرناپ
کونی کم فرصت هر زبون کری
تریده باخان چول بیواوان
بلکم مواتی چنش مترسون

۸۲. خو من هر چی کرون به زور مکرون
۸۳. به پرسه جه ژنان به بخت ویشان
۸۴. آید وات و لوا واتش باشد خوب
۸۵. من هر چند لالیام هیچ نبی فریاد
۸۶. خو من چون او چلس دور یانان نیم
۸۷. چلس لچر جه دم مالان نیم
۸۸. پرسام کوان یا تاخ شیر بی آمان
۸۹. خدام واتن امانم جه لات
۹۰. سا که آید شنفه گربه دنگ دلیر
۹۱. واتش کوره موش من مردم نین
۹۲. هوریزا و یا کردش یک مرناو
۹۳. چارچیان جار دان نه صلاحشان
۹۴. هر چی گربه بی نه جا خروشا
۹۵. دم بور چم زرد دم کول سر قوی
۹۶. مدرا برابر خیزا هی مرناو
۹۷. واتش امان شیر میکوت سر
۹۸. هوای بوی سرکه دانه دماغم
- هر چی برون و مردی مبرون
هر کس منتم جه کسی کیشان
دی سا موش لوا وعدمان تا شب
نا امید بیم رنجم شی و باد
لپو لیس جه دور کاسه یانان نیم
اینتظار جه دست لای مالان نیم
نشاندهان پنم جه کنج کاوان
حقم بستانه جه موش بدبخت
گرما چون هور نرکنا چون شیر
اوسا جوان بیم من لچر بین
هر چی گربه بی خروشا به تاو
صدای هی مرنا خیزا جه کاوان
جنگیان جم بین نه فرمان شا
چنگ پان و کبلان رنگ رنگ عاجوی
سپای موش شکیا بی به قطره آو
ارمن بدیم کرد تو بدی بکر
بد مستی اویج گفت نه اجاخم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

برگ اول نسخه برلین

تاسزند روت دره هور -
دوڑی نشتم بخاطر زکا ر
چنے خیالان میت گرفتار
مدرا برابر و تند و غراب
غترا و هیت و آواز بر
لوزم تیزم هوریزم غجا
نیره موثر غترا بروی قبی قار
وتش متر - کام نین لیت

واده هور -
دیم نیره موثره ام
جوانا نند بویش سویر
نیزیریکه او اعضام بیت سر
بشروط ادب من مددم ویا
وغضب چینیم اما یکفتار
اول و صلاح حور

برگ اول نسخه دوم مجلس